

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Maktspelet innanför rättens dörrar

– En kvalitativ studie om avgörandet om barnets bästa i samband
med ett tvångsomhändertagande enligt LVU

Louise Falkensten & Michaela Rosenqvist

Kandidatuppsats SOPB 63

HT 2022

Handledare: Lars Ohlsson

Abstract

Authors: Louise Falkensten and Michaela Rosenqvist

Title: The power battle inside the court. A qualitative study of the decision regarding the best interest of the child in associated with compulsory care according to LVU.

Supervisor: Lars Ohlsson

Assessor: Johan Cronehed

The aim for this study was to understand how the different parties in court judgments motivates the “best interest of the child” and how the power relations between the parties appear in conjunction within the LVU-process. The method chosen for this study was qualitative discourse analysis of six different LVU-cases from the administrative court and the administrative court of appeal in Sweden between 2018 and 2022. The framework consisted of Foucault’s and Fairclough’s different discourse theories. The study found that the different parties motivate the best interest of the child in different manors due to the power relations in the court. The power relations between the parents, the social welfare committee and the court get visible through resistance from the parents and the power that the professionals hold. Even though there are laws that protect the children's rights, the study showed that the children’s voices were not always heard.

Keywords: Best interest of the child, Power, Discourse

Innehållsförteckning

1 Problemformulering	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Bakgrund om LVU-processen	5
2 Kunskapsläge	6
2.1 Inhämtning av tidigare forskning	6
2.2 Det svenska barnskyddssystemet	7
2.3 Barnets röst i LVU-processen	8
2.4 Dygnsvård i form av familjehem	9
2.5 Barnets bästa	11
3 Teoretiska utgångspunkter	11
3.1 Teoretiskt ramverk	11
3.2 Diskursanalys som utgångspunkt	12
3.3 Grundläggande idéer inom den kritiska diskursanalysen	13
3.4 Kritisk diskursanalys som verktyg	14
3.5 Makt och motstånd	15
4 Metod och metodologiska överväganden	16
4.1 Metodologiska överväganden	16
4.2 Urval	17
4.3 Metodens tillförlitlighet	18
4.4 Bearbetning och analys	19
4.5 Etiska överväganden	20
4.6 Förförståelse	21
4.7 Arbetsfördelning	22
5 Resultat och analys	22
5.1 Hur framställs barnets bästa av socialnämnden?	22
5.2 Hur framställs barnets bästa av barnet själv samt av barnets ställföreträdare?	25
5.3 Hur framställs barnets bästa av föräldrarna?	28
5.4 Hur resonerar rätten angående barnets bästa?	31
6 Sammanfattning och avslutande diskussion	36
Referenslista	40
Rättsfall	42
Lagar	42

1 Problemformulering

I diskussionen angående samhällets ansvar för att barn inte ska fara illa hamnar ofta fokus på socialtjänsten. Socialtjänsten är en myndighet som inte sällan kritiseras i offentliga utredningar och i media. Det hävdas ofta att socialtjänsten gör felaktiga bedömningar i frågan om ingripande och omhändertagande av barn. Den ena sidan av kritiken riktas mot att socialtjänsten kränker individens rätt till privat- och familjeliv, medan den andra sidan av kritiken består av att socialtjänsten inte i tillräckligt hög utsträckning ingripit till skydd för barn. Beslut i ärenden som rör LVU (Lag 1990:52 med särskilda bestämmelser om vård av unga) fattas inte av socialtjänsten, utan av förvaltningsdomstolen. Domstolens beslut fattas efter ansökan av kommunala socialnämnder, med utredning från socialtjänsten som grund. Utredningen används i bedömningen, men det är upp till förvaltningsrätten att avgöra om de anser att socialtjänstens yrkande bör bifallas eller avslås (Leviner 2012:86f).

Ett tvångsingripande enligt LVU är en omfattande process som kan medföra stora konsekvenser för barnets framtid. Domstolen ska avgöra om vård kan ske på frivillig väg, genom att bedöma tillförlitligheten och hållbarheten av vårdnadshavarnas samtycke. Domstolen ska även avgöra om den vård som socialtjänsten föreslår är i enlighet med barnets bästa vilket framgår av 1 § LVU (Ponnert 2015:45). Barnets bästa är ett begrepp som grundar sig i en av barnkonventionens grundläggande principer och finns uttalat i barnkonventionens tredje artikel. Barnets bästa ska tillförsäkra ett barns rättigheter (Prop.2002/03:53). Det som är komplext med barnets bästa är att det inte finns några tydliga ramar eller användningssätt för hur man ska arbeta med det i praktiken (Ponnert 2015:45). En individuell bedömning av barnets bästa görs genom en sammanvägning av barnets behov och uppfattning, föräldrarnas förmåga och uppfattning, risk- och skyddsfaktorer i familj och miljö samt utlåtanden från sakkunniga och referenspersoner (Socialstyrelsen 2015b).

På grund av att barnets bästa är ett begrepp som inte beskrivs tydligare än att det är olika komponenter som ska tas i beaktning vill vi undersöka hur parterna i rättsprocessen, vid ett tvångsomhändertagande enligt LVU, resonerar om begreppet. Det ska vi göra genom att studera domar. Intresset för undersökningen grundar sig dels i det som ovan nämnts och dels i vilken utsträckning barns rättigheter kommer till uttryck i praktiken utifrån barnets bästa. För att undersöka hur, och i vilken grad, barns rättigheter tas i beaktning har vi även undersökt hur

maktförhållandena inom LVU-processen ser ut och det har vi gjort utifrån ett diskursivt teoretiskt ramverk.

Undersökningsområdet har relevans för socialt arbete eftersom det är socialsekreterares utredningar som ligger till grund för det beslut som fattas i samband med ett LVU. Vi som kommande yrkesverksamma socionomer kommer att behöva förhålla oss till barnets bästa som begrepp eftersom det används inom alla områden där barn kan vara en del av målgruppen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur de olika parterna inom rättsväsendet resonerar om barnets bästa samt hur maktförhållandena mellan de olika parterna ser ut i samband med ett tvångsomhändertagande enligt LVU.

- Hur resonerar de olika parterna om barnets bästa i samband med ett tvångsomhändertagande enligt LVU?
- Hur ser maktförhållandena ut mellan de olika parterna vid avgörandet av barnets bästa?

1.2 Bakgrund om LVU-processen

LVU (Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga) är en lag som ger samhället möjlighet att skydda barn och unga som är under 21 år. LVU är en tvångslag vilket innebär att samhället kan besluta om tvingande insatser utan föräldrars eller den unges samtycke. Den vanligaste formen av hjälp som samhället erbjuder barn och föräldrar är dock frivillig och beslutas utifrån SoL (Socialtjänstlag 2001:453). Det är bara när de frivilliga insatserna inte räcker till, eller om ett samtycke inte finns, som samhället använder sig av LVU för att skydda den unge (Socialstyrelsen 2022).

Vård enligt LVU kan beslutas antingen utifrån 2§ eller 3§ LVU. Vi har valt att endast utgå från de fall där vården beslutats utifrån 2§ LVU. Av den framkommer att "Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas."

I Sverige har varje kommun ett socialkontor där socialsekreterare arbetar för att skydda barn från utsatthet och våld. Det finns olika sätt att komma i kontakt med dessa socialkontor och socialsekreterare. Det kan antingen vara genom frivillig väg, att en individ själv söker sig till kommunen för att få hjälp och stöd, eller att någon annan, till exempel någon som arbetar med barn inom skola eller sjukvård, gör en så kallad orosanmälan (Gümüscü, Nygren & Khoo 2020:258).

När en orosanmälan kommer in måste socialtjänsten göra en omedelbar skyddsbedömning. Det innebär att socialtjänsten inom 24 timmar måste göra en bedömning om barnet är i behov av omedelbart skydd. Efter att den omedelbara skyddsbedömningen är gjord görs en förhandsbedömning. I det här stadiet tas beslut huruvida en utredning bör öppnas eller inte. Om det finns en misstanke om att barnet blivit utsatt för våld måste socialtjänsten inleda en utredning utan dröjsmål (Socialstyrelsen 2015b:63).

2 Kunskapsläge

2.1 Inhämtning av tidigare forskning

För att ta del av tidigare forskning har vi använt oss av databaserna Lubsearch samt Google Scholar. Vi har använt följande sökord för att hitta relevant forskning för vårt ämne: ”child welfare”, “best interest of the child”, “LVU”, “barnets bästa”, “familjehem” samt “foster care”. För att försäkra oss om att forskningen har hög trovärdighet har samtliga artiklar varit peer reviewed. Vi har även använt oss av information från myndigheter, som inte är peer reviewed, för att förklara bakgrunden av LVU-processen. Eftersom studien fokuserar på den svenska rättsprocessen, och därmed svenska lagar, innehåller kunskapsläget ingen omfattande internationell forskning då vi anser att det inte är lika relevant för vår studie som den svenska forskningen är.

Kunskapsläget är uppdelat i olika avsnitt och det inleds med en redogörelse för det svenska barnskyddssystemet. Därefter presenteras forskning om barnets röst i LVU-processen. Avslutningsvis redogörs forskning om dygnsvård i form av familjehem samt ett avsnitt om barnets bästa.

2.2 Det svenska barnskyddssystemet

Det svenska barnskyddssystemet är en blandning av kontrollerande, i form av att tvångslagar kan tillämpas, men även stödjande i de fall då man själv ansöker om hjälp och får insatser på frivillig väg (Gümüscü, Nygren & Khoo 2020:258). Det svenska barnskyddssystemet har utmärkt sig för att vara mer åt det familjestödjande hållet. Det innebär att man, i Sverige, främst fokuserar på breda välfärdsinsatser, som ska verka för att hjälpa till i dysfunktionella familjerelationer. Det som är centralt i det svenska barnskyddssystemet är att det verkar för förändring, primärt genom frivilliga familjeinsatser som socialtjänsten erbjuder. I andra länder, exempelvis USA och Storbritannien, har man ett mer barnskyddsorienterat tillvägagångssätt vilket innebär att fokus främst ligger på att skydda barnet från föräldrarnas skadliga beteenden. Det här förhållningssättet leder till att tvångsingripande insatser övervägs tidigare i processen än vad det gör i Sverige (Leviner 2012:94f).

I Melinders, Albrechtsen van der Hagen & Sandbergs (2021) studie om hur barnets bästa kommer till uttryck i det norska barnskyddssystemet menar de att det norska systemet har gått igenom olika faser. Det har utvecklats från att barn inte hade några rättigheter, till att idag se barn som rättighetsbärare som ska vara delaktiga i beslutsfattandet i frågor som rör deras liv. I Norge menar forskarna att det har utvecklats rättigheter för föräldrarna. Dessa rättigheter innebär att de ska ha rätt till ett privat familjeliv tillsammans med sina barn. Det leder till att det finns en tanke i samhället om att föräldrar i princip har ett rättsligt ägandeskap över sina barn. I studien lyfter forskarna att tanken om att föräldrarna äger sina barn bör ifrågasättas då de anser att den utgångspunkten inte gynnar barnen (Melinders, Albrechtsen van der Hagen & Sandbergs 2021:225).

Att barn ska skyddas från våld och utsatthet är en relativt modern idé. Historiskt sett har barn i Sverige, likt det som beskrivs om det norska barnskyddssystemet, inte haft några egna rättigheter. De har levt under föräldrarnas, och framförallt faderns, bestämmanderätt. Förr i tiden har inte samhället lagt sig i när det handlar om förhållandena inom familjen, utan endast när det handlat om föräldralösa barn. 1924 års barnalag var de första spåren av ett rättsligt barnskydd. Lagen gav rättsligt stöd för att ingripa i familjer, till skydd för barn från våld och utsatthet. Sedan dess, men framförallt det senaste decenniet, har barns rättigheter samt samhällets ansvar för barns förhållande utvecklats och förtydligats. År 1989 ratificerade Sverige barnkonventionen vilket skapade krav på ett fungerande barnskydd. Det här innebär

bland annat att barn som riskerar att fara illa i sina hemmiljöer ska identifieras, utredas och skyddas från att ta skada (Leviner 2012:91).

Första januari år 2020 stärktes barns rättigheter och ställning i samhället ytterligare då barnkonventionen inkorporerades i svensk lag, vilket innebär att våra lagar anpassas till konventionens bestämmelser (Prop 2017/18:186). I en vägledande dom från högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2017 ref. 42, som används i bedömningen gällande LVU-ärenden, framkommer följande: "Mot bakgrund av lagstiftningens syfte måste även ett yngre barns uppgifter kunna tillmätas sådan tyngd att de ensamma kan ligga till grund för ett beslut om vård med stöd av LVU." För att ett barns uppgifter om våld ska ligga till grund för ett LVU krävs en värdering av tillförlitligheten av barnets uppgifter. De aspekter som bör beaktas framgår av den vägledande domen och är "i vilket eller vilka sammanhang samt på vilket sätt uppgifterna har lämnats, om berättelsen är sammanhängande och konsekvent, om berättelsen är tydlig och detaljrik, om uppgifterna vidhållits samt barnets ålder och mognad och dess förståelse för innebörden och konsekvenserna av att uppgifterna lämnas". Genom domen har barnets röst tillskrivits större tyngd än tidigare vid avgörande av vård enligt LVU. Högsta förvaltningsdomstolen bedömer även att ett barns uppgifter inte behöver vara helt konsekventa för att de ska tas i beaktning i avgörandet av LVU (HFD 2017 ref. 42).

2.3 Barnets röst i LVU-processen

Ett tvångsingripande enligt LVU är en omfattande process som kan medföra stora konsekvenser för barnets framtid. Mattsson (2016) har genomfört en studie av LVU-domar. Studien undersöker huruvida ett barns intressen tas i beaktning vid ett ingripande enligt LVU. Sverige har en lagstiftning som har som mål att ta vara på barns intressen, och Mattsson (2016) undersöker därför närmare hur barnets intresse tas i beaktning vid ett domstolsförfarande. En bärande tanke som påverkar rättsprocessen är att flera aktörer ska undersöka barnets intresse och behov. De aktörer som har ett ansvar för att ta reda på ett barns intresse och behov är socialsekreteraren, som utför LVU-utredningen, socialnämnden, som har det yttersta ansvaret för barns välfärd i kommunen, samt ställföreträdaren som barnet blir tilldelat för att kunna föra barnets talan i rätten. När barnet är över 15 år är man processbehörig vilket innebär att barnet själv får lov att vara med under förhandlingen och kan då välja att föra sin talan, eller genom en fullmakt låta ställföreträdaren föra hela eller delar av sin talan. Ett barn som är yngre än 15 år bör dock alltid få sin talan hörd, trots att de

inte får lov att delta under förhandlingen, genom att nämnden respektive rätten hör barnet. Det ska göras om det kan vara nytta till för utredningen och om barnet inte kan antas ta skada av att höras (Mattsson 2016:47f).

Resultatet av Mattssons (2016) undersökning visar att barn kommer till tals i en mycket begränsad utsträckning. Det är tydligt att det finns svårigheter med att beskriva barnets intresse i domarna. Inget barn i undersökningen har varit fysiskt närvarande vid förhandlingen eftersom de inte varit processbehöriga. Dessa barn bör fortfarande höras om det kan vara till nytta för utredningen, men det har inte skett. Det redogörs heller aldrig för någon övervägning huruvida det hade varit till nytta för utredningen att höra barnen i fråga. I förarbetena till 1980-års lagstiftning finns det tydliga uttalanden gällande att barn bör höras i frågor som rör dem personligen. I förarbetena står det bland annat:

...respekten för barns vilja har inte sällan blivit eftersatt [...] Resultatet har dock ofta blivit att för barnen djupt ingripande beslut har fattats över deras huvuden och mot deras vilja trots att de mycket väl hade kunnat delta i övervägandena (Mattsson 2016:53).

Mattsson (2016) menar att barns egen röst och intressen ges en begränsad betydelse vid tvångsomhändertaganden enligt LVU. Det vanligaste sättet att inhämta kunskap gällande barnet är att prata med vuxna i barnets omgivning, istället för att prata direkt med barnet. Om det anses vara en risk att höra ett barn på grund av att barnet kan antas ta skada, bör denna risk ställas mot risken för skada om barnet inte blir hörd. Det talas även om att barn inte alltid vet sitt eget bästa, men det menar Mattsson (2016) att vuxna personer inte heller gör. Trots det får vuxna rätten att uttrycka sina åsikter och viljor hos myndigheter. Det finns heller ingen lag som inskränker på barns rätt att få fram sina intressen, tvärtom ger förarbetena uttryck för att det bör ske (Mattsson 2016:52f).

2.4 Dygnsvård i form av familjehem

Barn i samhällsvård är en av de mest utsatta grupperna i det svenska välfärdssamhället. Inom familjehemsvården finns en stor överrepresentation av barn med utländsk bakgrund, barn med ensamstående föräldrar samt barn till föräldrar som är arbetslösa, lågutbildade och som lever på ekonomiskt bistånd. Den statistiska risken för att ett barn, med någon ovan nämnd

bakgrund, ska bli placerad i ett familjehem någon gång är en på sju. Motsvarande risk för barn som lever med två föräldrar som har arbete och utbildning är mindre än en på två tusen (Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf 2010:6). En etablerad tanke om barn i social utsatthet är att deras problem kan förbättras om de separeras från sina familjer och placeras i någon form av dygnsvård. Sådan vård kan antingen ges vid så kallade HVB-hem (hem för vård och boende) eller i ett familjehem. HVB är en verksamhet med personal som har ett mer eller mindre tydligt behandlingsuppdrag. Familjehem däremot innebär att ett barn får flytta in i en “vanlig” familj och bo ihop med övriga familjemedlemmar (Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf 2010:5).

Resultatet av brukarundersökningen “*Att lyssna på barn i familjehem*” visar på att de flesta barn som är placerade i familjehem har det bra och känner sig trygga i hemmet. Barnen har skilda åsikter angående relationen till deras socialsekreterare. Vissa barn känner att de inte får vara tillräckligt delaktiga samt att de inte har förtroende för socialtjänsten. Undersökningen visar på att fler än hälften inte känner till vilka rättigheter de har relaterat till sin vistelse i familjehem, samt att de upplever att de inte har fått ta del av informationen (Socialstyrelsen 2021a:7).

Tidigare forskning som har gjorts angående barn i samhällsvård visar på att barn som är placerade i exempelvis familjehem har sämre förutsättningar som vuxna, exempelvis finns det större risk för att drabbas av psykisk och somatisk ohälsa, jämfört med barn som inte har varit placerade (Socialstyrelsen 2021a:10, 55; IVO 2017: 4). Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf (2010) har undersökt ungdomar i familjehems psykiska välbefinnande samt psykosomatiska hälsa. Det här har jämförts med en jämförelsegrupp som består av ungdomar som inte bor i familjehem. Resultaten visar på att familjehemsplacerade ungdomar i större utsträckning lider av psykiska och somatiska besvär än jämförelsegruppen. Av undersökningen kunde man se en signifikant skillnad i den psykosomatiska hälsan mellan de olika undersökningsgrupperna. Till skillnad från jämförelsegruppen uppgav familjehemsplacerade ungdomar att de i större utsträckning lider av magont, svårigheter med sömnen samt stress. Det fanns även en signifikant skillnad mellan gruppernas psykiska välbefinnande. Familjehemsplacerade ungdomar uppgav i en större utsträckning ha svårigheter med koncentrationen, att de ofta känner sig spända och nervösa, nedstämdhet, ilska samt irritation. Det visar på att ungdomar i samhällsvård upplever ett lägre psykiskt välbefinnande än ungdomar som inte är i behov av samhällsvård (Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf 2010:15ff).

2.5 Barnets bästa

Ett flertal studier har gjorts på barns delaktighet i socialtjänstens arbete. Studierna visar på att det finns få uppgifter om barnen och hur de själva ser på sin situation. Det som istället uppmärksammas i en större utsträckning är de vuxnas sociala situation. De visar även på att det sällan framkommer om barnet är delaktigt eller medvetet om situationen i samband med en utredning via socialtjänsten (Ponnert 2015:44ff). Detta trots att en av barnkonventionens grundläggande principer är barnets rätt till delaktighet. Principen delas in i tre olika punkter: barns rätt till information, barns rätt att komma till tals och bli lyssnat på samt barns rätt till inflytande och självbestämmande (Socialstyrelsen 2015:9). Trots att barnets bästa ska tas i beaktning visar granskningar av socialtjänstens arbete att det inte alltid tillgodoses. För att förvaltningsdomstolen ska kunna fatta beslut om vård enligt LVU är det viktigt att utredningen från socialtjänsten är väl genomförd, vilket den inte alltid är (IVO 2017).

Barnets bästa kan betraktas på olika sätt, dels som ett teoretiskt begrepp som är kopplat till rättigheter och skydd för barn, dels som rättsliga värderingar gällande vad som anses vara bäst för ett barn. Det teoretiska begreppet grundar sig i FN:s barnkonvention, tredje artikeln, och skapar på så sätt ett rättighetsperspektiv för barn. Det i sin tur grundar sig i att man anser att barn är i behov av skydd på grund av att de är extra sårbara. I rättsliga sammanhang finns det värderingar gällande vad som anses vara bäst för ett barn. Dessa presumtioner ligger till grund för bedömningen av barnets bästa som rättsligt begrepp. Exempelvis finns det en bild i samhället att det är bäst för ett barn att ha kontakt med sina biologiska föräldrar (Ponnert 2015:45ff). Barnkonventionens nionde artikel och nationell rätt (SoL Kap 5 §1 och LVU 1§) betonar att så långt som det är möjligt ge barn möjligheten att växa upp med sina biologiska föräldrar och att barn inte ska separeras från sina föräldrar, om inte barnets bästa kräver det (Leviner 2012:92).

3 Teoretiska utgångspunkter

3.1 Teoretiskt ramverk

För att analysera hur barnets bästa framställs av olika aktörer kommer en diskursiv utgångspunkt att användas. Vi har valt ut delar av olika diskursanalytiska teorier som vi anser har en relevans för undersökningen. Syftet är att undersöka hur de olika parterna inom rättsväsendet resonerar om barnets bästa samt hur maktförhållandena mellan de olika parterna

ser ut i samband med ett tvångsomhändertagande enligt LVU. Vi ska med hjälp av olika begrepp och analysmodeller synliggöra mönster i språket samt hur de olika maktförhållandena ger sig till uttryck.

Michel Foucault (2000) är en diskursanalytiker som använder sig av olika begrepp för att analysera maktförhållanden. Vi har därför valt ut några av hans begrepp som kan synliggöra de olika maktförhållandena. Vi utgår även från Winther Jørgensen & Phillips (2005) bok där de beskriver Norman Faircloughs olika analysmodeller och begrepp. Analysmodellerna och begreppen används för att synliggöra maktförhållanden samt för att identifiera återkommande språkbruk i vår empiri. En diskursanalytisk utgångspunkt möjliggör att kunna identifiera hur samhällets normer och diskurser påverkar de olika parternas förhållningssätt vid bedömningen av barnets bästa. Det synliggör även vems röst som väger tyngst och därmed sitter på den största makten i avgörandet av barnet bästa. Diskursanalys är en relevant teori att använda sig av då barnets bästa får sin betydelse beroende på hur vi talar och skriver om det.

Avsnittet inleds med en beskrivning av olika definitioner av en diskurs, samt en redogörelse för hur man förhåller sig till diskursanalys som utgångspunkt. Därefter presenteras grundläggande idéer inom den kritiska diskursanalysen samt hur den används för att analysera vår empiri. Avslutningsvis presenteras hur diskursanalysen används för att identifiera maktförhållanden.

3.2 Diskursanalys som utgångspunkt

Det finns olika definitioner av vad en diskurs innebär och hur begreppet kan användas för att förstå den sociala verkligheten. De olika teoretikernas definitioner av diskurs har oftast en sak gemensamt, att diskurs innefattar en idé om att språk bygger på konstruerade mönster som vi automatiskt följer när vi talar i sociala sammanhang. Diskurs kan exempelvis beskrivas som det sätt som vi talar om, och förstår, världen (Winther Jørgensen & Phillips 2005:7f).

Fairclough, som är en teoretiker vars teori vi kommer att presentera senare, definierar exempelvis diskurs på två olika sätt. Dels ser han diskurs som språkbruk samt social praktik. Det synsättet är mer abstrakt till skillnad från hans andra definition som är att han ser en diskurs som något som ger betydelse åt upplevelser beroende på hur vi talar om dem (ibid.). Foucault, som har en omfattande teori om makt och kunskap, definierar en diskurs som ett regelsystem som gör att vissa kunskaper tilldelas makt, men inte andra, vilket gör att

diskursen även tillskriver vissa personer rätten att uttala sig med auktoritet (Bergström & Boréus 2012:358). Vi kommer därför att använda oss av olika definitioner av diskurs i olika sammanhang anpassat till vår empiri.

Genom att göra en diskursanalys kan vi identifiera samt skapa en förståelse för olika maktrelationer i samhället. De teoretiker som utgår ifrån en kritisk diskursanalys menar att man genom ett kritiskt synsätt till de olika maktrelationerna i samhället skapar en möjlighet till en social förändring (Winther Jørgensen & Phillips 2005:7f). Genom att använda diskursanalys som teori kan vi därför både förstå och förklara hur olika aktörer resonerar om barnets bästa samt undersöka den diskurs där begreppet används. Den diskursiva ansatsen innebär att man har ett föränderligt synsätt på verkligheten vilket gör att vi inte kommer finna en absolut beskrivning av verkligheten eller vårt forskningsproblem. Genom en diskursanalys kan man alltså få olika bilder av verkligheten, och vilken bild man får beror på vilken ståndpunkt man utgår från (Bryman 2018:640f).

3.3 Grundläggande idéer inom den kritiska diskursanalysen

Den kritiska diskursanalysen används för att undersöka och problematisera förhållandet mellan diskurser och kulturell samt social utveckling i sociala sammanhang. En ofta använd teoretiker inom kritisk diskursanalys är Norman Fairclough (Winther Jørgensen & Phillips 2005:66). Vidare kommer några grundläggande drag inom Faircloughs kritiska diskursanalys att presenteras.

För det första bygger Faircloughs ståndpunkt på att sociala och kulturella strukturer har en lingvistisk-diskursiv karaktär. Det här innebär att en diskursiv praktik skapas i ord och text. De diskursiva praktikerna påverkar de sociala praktikerna och då även den sociala värld som vi lever i. Genom att vi ständigt konsumerar, och därmed även producerar, text i både tal och skrift förändrar och reproducerar vi sociala och kulturella strukturer i samhället. Den lingvistiska grundtanken präglar även Faircloughs modell för hur empiri bör undersökas för att göra en kritisk diskursanalys utifrån hur text och ord används (Winther Jørgensen & Phillips 2005:67).

Ett ytterligare grundläggande drag i Faircloughs teori är att en diskurs anses vara både konstituerande och konstituerad. Med det menas att en diskurs skapar den sociala värld som

vi lever i, men diskursen påverkas och präglas samtidigt av vår sociala värld. Synsättet kan ses som ett kretslopp. Exempelvis är vår sociala praktik grunden för att en ny politisk riktning tar fart, och den nya politiska riktningen påverkar i sin tur den sociala världen. Att en diskurs bör ses som något ideologiskt är ytterligare en utgångspunkt i Faircloughs synsätt (Winther Jörgensen & Phillips 2005:67ff). Med det menas att diskursiva praktiker bidrar till att skapa och upprätthålla de ojämlika maktförhållanden som finns mellan olika sociala grupper i samhället. Ytterligare ett av Faircloughs grundläggande drag är att man kan minska de ojämlika maktförhållandena genom att synliggöra hur diskursiva processer påverkar samhället. Det är även denna idé som ligger till grund för att Faircloughs teori anses vara kritisk (Winther Jörgensen & Phillips 2005:67ff).

3.4 Kritisk diskursanalys som verktyg

Faircloughs modell om diskursanalys grundar sig i en kombination av en textanalys och en form av social analys. Genom att kombinera dessa tillvägagångssätt kan man skapa en förståelse för sambandet mellan text och samhällsliga strukturer och processer (Winther Jörgensen & Phillips 2005:72).

Fairclough har utvecklat en tredimensionell analysmodell. Det är en analytisk ram som vi använder för att identifiera återkommande språkbruk i vår empiri. Fairclough anser att både text och tal ses som en kommunikativ händelse. Det första steget i analysmodellen används genom att studera språket och egenskaperna i texten. Det andra steget i analysmodellen används för att studera den diskursiva praktiken, som i vår undersökning är rättsprocessen, som språket är en del av. Inom en diskursiv praktik konsumeras och produceras text och tal på olika sätt. Det innebär att man både tar del av redan befintliga kommunikativa händelser, men även skapar nya. Den diskursiva praktiken är med andra ord både konstituerande och konstituerad. Det tredje och sista steget används för att studera den sociala praktik som den kommunikativa händelsen är en del av. Det innefattar reflektioner angående vilken påverkan den kommunikativa händelsen har på den sociala praktiken, eller samhället i stort (Winther Jörgensen & Phillips 2005:74f). I vår uppsats kommer vi att använda den här modellen för att identifiera återkommande beskrivningar av vad olika parter anser är barnets bästa. Vidare kommer vi analysera varför dessa återkommande beskrivningar sker samt hur det påverkar samhället i stort.

Intertextualitet är ett begrepp som pekar på att alla kommunikativa händelser grundar sig i tidigare händelser. Manifest intertextualitet är en form av intertextualitet som innebär att skrivna texter uppenbart bygger på redan befintliga texter, exempelvis när en text refereras till en källa. Fairclough anser att intertextualitet kan ses som något som bidrar med både stabilitet och instabilitet, kontinuitet och förändring. Med hjälp av manifest intertextualitet kan vi synliggöra hur rättsprocessen vid ett tvångsomhändertagande enligt LVU är konstituerad genom redan befintliga texter så som prejudicerande domar, propositioner och lagar. Genom att utnyttja befintliga diskurser på nya sätt kan man skapa förändring. Dock är möjligheten att skapa förändring, exempelvis i bedömningen av barnets bästa, begränsad av maktrelationer som sätter ramarna för olika aktörers tillträde till olika diskurser (Winther Jörgensen & Phillips 2005:77f).

3.5 Makt och motstånd

Foucault (2000) menar att människor delas upp i olika kategorier, eller motsatspar, inom en diskurs. Dessa kategorier kan exempelvis vara den värdiga jämfört med den ovärdiga medborgaren och/eller den sjuka jämfört med den friska. Med det här menar Foucault att människor placeras inom en kategori och blir därmed tillskrivna vissa egenskaper, som både individerna själva och andra måste förhålla sig till. Det är en typ av makt, där individen blir maktens subjekt, då individen utsätts för kontroll i samband med vad som förväntas av den (Foucault 2000).

Kritiska diskursanalytiker, som exempelvis Fairclough, studerar varför vissa egenskaper är privilegierade och andra marginaliserade. Makt är centralt för att förstå varför vissa diskurser är mer privilegierade än andra (Bryman 2018). I en diskurs, där individer identifieras med en kategori, utsätts individen både för självdisciplinering, men även för kontroll och disciplinering, där exempelvis den sjuka ska botas och den kriminella ska låsas in (Foucault 2000). Genom att utgå från Foucaults teori om kategorier kan vi identifiera aktörer inom rättsprocesser som har makt att tillskriva andra individer kategorier.

Dynamiken mellan olika diskurser visar att makt och motstånd är centralt. Till exempel finns det olika självklara diskurser som inte ifrågasätts på grund av att de är väletablerade i vårt samhälle. Ett exempel på en självklar diskurs kan vara att ett barn inte bör bo ihop med två missbrukande föräldrar. En så kallad motdiskurs mot den här väletablerade diskursen kan

exempelvis vara att ett barn mår bättre av att bo ihop med två missbrukande föräldrar än att skiljas från sina föräldrar, ens anknytningspersoner, och flytta in i en ny familj (Martinell Barfoed 2008:59).

Den här typen av motdiskurs kan ses som ett motstånd då den ifrågasätter den dominerande diskursen. Den dominerande diskursen sitter på makt med hjälp av exempelvis lagar och regler, och det är därför vanligast att människor lyder och underkastar sig den dominerande diskursen och lever utefter den (Foucault 1980:140). Det är i en konflikt som makten utmanas, och det är i konflikten man väljer att antingen göra motstånd mot makten, eller underkasta sig den. Det finns någon form av makt och motstånd i alla relationer, och teorin används därför för att synliggöra maktförhållandena i rättsprocessen (Foucault 1980:142).

4 Metod och metodologiska överväganden

Avsnittet inleds med en redogörelse av våra metodologiska överväganden, urval, metodens tillförlitlighet samt tillvägagångssätt vid bearbetning och analys av studiens empiri.

Avslutningsvis presenteras etiska överväganden, arbetsfördelning samt vår förståelse för ämnet.

4.1 Metodologiska överväganden

Studien utgår från en kvalitativ ansats då dess syfte är att förstå hur olika parter resonerar om barnets bästa i en specifik kontext. Den metod som vi har valt att använda oss av för att få svar på våra frågor är diskursiv textanalys. Genom att göra en kvalitativ textanalys ges möjlighet till att undersöka återkommande teman och resonemang (Bryman 2018:477f). Arbetet har haft en kunskapsteoretisk ståndpunkt, eftersom det grundar sig i att förstå den sociala verklighet som beskrivs av de aktörer som är delaktiga i den rättsliga processen (Bryman 2018:455). Vår studie är kvalitativ och har därför fokus på att få en djup och fyllig beskrivning av det undersökta fenomenet (Bryman 2018:467f).

Studien utgår från ett abduktivt synsätt, vilket innebär en kombination av deduktiv och induktiv analys. Studiens abduktiva utgångspunkt grundar sig i att det huvudsakliga undersökningsområdet, hur barnets bästa framgår i rättsfall, var bestämt redan innan insamlandet av empirin var påbörjat. Dock fanns det ingen bestämd tanke om vilken teori som skulle användas för att analysera empirin, eller någon tydlig avgränsning för urvalet. Val

av teori har på så sätt anpassats efter studiens urval och empirins innehåll (Bryman 2018:478; 47ff).

4.2 Urval

Det sociala fenomen som studerats i den här undersökningen är hur barnets bästa kommer till uttryck av olika aktörer i den rättsliga LVU-processen. Vår empiri består därför av domar från förvaltningsrätten och kammarrätten. Studiens urval är målstyrt då urvalet är begränsat till det empiriska material som vi ansett har en relevans för studiens frågeställningar, vilket innebär att några vidare generaliseringar inte kan göras (Bryman 2018:496ff).

Empirin i undersökningen består av domar om avgörandet huruvida ett barn ska tvångsomhändertas enligt 2§ LVU eller inte. Vi har valt att endast använda oss av domar där LVU beslutas utifrån 2§ LVU eftersom den utgår från förhållanden i hemmet, och det är dessa som avgör om det är aktuellt med ett tvångsomhändertagande eller inte. Empirin består av sex domar från förvaltningsrätten samt domarnas överklaganden i kammarrätten. Dessa tvångsomhändertaganden har alltså bifallits i förvaltningsrätten sedan har föräldrarna överklagat besluten i kammarrätten. Anledningen till att vi valde att använda oss av domar från både förvaltningsrätten och kammarrätten var för att säkerställa att vi hade tillräckligt omfattande empiri, samt för att ha möjlighet till att få en djupare förståelse för de olika situationerna. För att hitta domar av relevans för studien utgick vi från en sammanställning av av LVU-domar (Törnqvist 2022). Utifrån listorna kunde vi ta del av målnummer till domar som kunde vara av relevans för vår undersökning. Vi kontaktade sedan de olika instanserna där målen hade avgjorts och begärde ut handlingarna eftersom de är offentliga. Vi begärde ut totalt 18 domar och sållade bort de som var utanför våra avgränsningar.

Eftersom vi har valt att göra ett målstyrt urval gjorde vi avgränsningar i urvalet under tiden som vi samlade in vår empiri. I början av sökningen av vår empiri var vår tanke att endast använda oss av domar som fastställts efter att barnkonventionen inkorporerades. Vi ansåg dock att vi inte hittade tillräckligt många relevanta fall för vår studie med den avgränsningen. I samband med sökningen av empiri uppmärksammade vi att en vägledande dom från högsta förvaltningsdomstolen, som förtydligade hur barns utsagor bör värderas, fastställdes i juni år 2017. Vi valde därför att använda oss av domar som fastställts efter den vägledande domen meddelats, istället för att avgränsa oss till barnkonventionen. Vi ansåg att den avgränsningen

var relevant för vår studie då propositionen påverkar hur rätten värderar barns utsagor. I alla domar, förutom i en, är barnen under 15 år och är därför inte processbehöriga. Barnens ålder, och därmed processbehörighet, är inget som har påverkat urvalet då vi inte avgränsat oss till en specifik ålder. I domarna som utgör vår empiri finns olika grunder för att ett LVU blir aktuellt som exempelvis bristande omsorg eller våld. Nedan följer en tabell över de domar som utgör vår empiri. För att förtydliga utgångspunkterna i barnens situation presenteras antal barn i familjen, barnens ålder vid tidpunkten då beslut om LVU fattades samt de huvudsakliga anledningarna i rättens bedömningar till att LVU är aktuellt.

Dom	Antal barn och ålder	Anledning till LVU
Dom 1	Ett barn 14 år, ett barn 16 år	Brister i den grundläggande omsorgen och barnen får inte adekvat skolgång
Dom 2	Ett barn 4 år, ett barn 10 år	Våld, ingen adekvat skolgång samt vuxenansvar för det äldsta barnet
Dom 3	Ett barn 5 år, ett barn 3 år	Brister i den grundläggande omsorgen samt våld
Dom 4	Ett barn 10 år	Barnet får inte adekvat medicinsk vård eller skolgång
Dom 5	Ett barn 1 år	Missbruk hos föräldrarna samt vanvård
Dom 6	Ett barn 9 år	Våld

4.3 Metodens tillförlitlighet

För att säkerställa studiens tillförlitlighet kommer fyra olika delkriterier att användas: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera. Studien anses vara trovärdig om den förhåller sig till de ovanstående kriterierna (Bryman 2018:467).

Det är känslig information som framkommer i dokumenten som analyserats och generellt bör man få ett godkännande för att använda enskilda personers uppgifter. Eftersom domarna är offentliga handlingar som är tillgängliga för allmänheten behövs det inte och det är inte heller möjligt inom ramen för denna uppsats att kontakta dem. Inom kvalitativ forskning är det svårt att genomföra en generellt överförbar studie. Det grundar sig i att kvalitativ forskning snarare handlar om djup än bredd, och tenderar att ha fokus på ett fenomen i en specifik kontext. Det leder till att sannolikheten att få samma svar på samma frågor vid ett annat tillfälle, eller av

andra respondenter eller annat urval, är liten, vilket gör att det är svårt att generalisera eller dra några långtgående och bestämda slutsatser (Bryman 2018:467f).

Eftersom kvalitativa studier bör fokuseras på att få en fyllig beskrivning av fenomenet, snarare än att få överförbara resultat, kommer studiens fokus att ligga på att få en fördjupad förståelse för hur olika diskurser kommer i uttryck inom rättsväsendet. Genom en tydlig redogörelse av studiens faser skapas pålitlighet i en kvalitativ studie. Faserna som är viktiga att förtydliga kan vara val av forskningsfrågor, val av undersökningsspersoner, intervjuutskrifter med mera (Bryman 2018:468f). För att det ska vara enkelt att följa studiens tillvägagångssätt innehåller den en tydlig och transparent redogörelse för de olika stegen i studien. Det redovisas exempelvis genom vår redogörelse för vår urvalsprocess samt bearbetning av empiri och analysförfarande. Det sista kriteriet, möjlighet att styrka och konfirmera, innebär att forskaren agerat i god tro. Det innebär att forskaren medvetet inte låter personliga värderingar påverka utförandet och resultatet av en studie (Bryman 2018:470).

Ytterligare en viktig etisk princip inom forskning är att en studie bör utformas på ett sätt som säkerställer kvalitet och transparens (Bryman 2018:182). För att uppnå transparens har studiens vägval och tillvägagångssätt redovisats för att ge möjlighet för granskning. För att uppnå kvalitet har vi haft kontinuerlig kontakt med vår handledare och varit öppna för eventuella problem och funderingar.

4.4 Bearbetning och analys

Det första steget i vårt analysförfarande var att koda vår data. I samband med kodningen användes olika frågeställningar för att kategorisera vårt material, som exempelvis: Vad representerar denna information? Vad gör eller säger människor? (Bryman 2016:698). För att undvika känslan av att drunkna i data prioriterade vi att påbörja kodningen av empirin så snabbt som möjligt. På så sätt kunde vår förståelse av empirin öka och även bidra till studiens teoretiska urval (Bryman 2018:700).

Kodning kan genomföras på olika sätt, men det tillvägagångssätt som vi valde var att läsa igenom materialet några gånger och därefter börja göra notiser om iakttagelser. Studiens syfte var redan från början att undersöka hur olika parter resonerar om barnets bästa och vi valde att göra en tematisk analys, vilket även var utgångspunkten i samband med kodningen. Det

tillvägagångssättet skapade möjlighet till att synliggöra återkommande beskrivningar av erfarenheter, tankar och förhållningssätt (Bryman 2018:705). Därefter granskades det första utkastet av koderna och vi försökte identifiera om några av koderna kunde kombineras eller relateras till något begrepp som gick att förankra i våra alternativ till teori (ibid.). De koder som vi använde oss i samband med bearbetningen av empirin var bristande omsorg, våld, bristande föräldraförmåga, makt samt konsekvenser för barnet. Koderna kategoriserades även utifrån vilken part som uttalade sig om situationen, och citat som vi ansåg var relevanta för undersökningens syfte och frågeställningar markerades. I samband med analysen använde vi oss av en sammanställning av våra koder och valde ut de delar av empirin som vi kunde analysera med hjälp av vår diskursiva utgångspunkt.

4.5 Etiska överväganden

I samband med vår studie har de etiska principerna som gäller inom svensk forskning tagits i beaktning. En av de etiska principerna innebär att man bör överväga om deltagarna kan lida skada av eller uppleva obehag genom sin medverkan (Bryman 2018:172f). Vår empiri består av offentliga handlingar i form av domar. Av 2 kap 1§ Tryckfrihetsförordningen (1949:105) framgår att vem som helst får begära ut offentliga handlingar. Parterna i vår empiri har därför ingen kännedom om vem som begärt ut handlingarna eller den här studien. För att personerna som är delaktiga i domarna inte ska lida skada har vi valt att avidentifiera domarna. Det har vi gjort genom att inte skriva ut några namn eller några andra personliga uppgifter som kan kopplas till specifika personer. Vi har inte heller inkluderat domarnas målnummer i vår referenslista för att skydda parterna från att lida men av vår studie. Att inte referera till våra källor som utgör vår empiri kan ifrågasätta studiens transparens, men efter en övervägning anser vi att det är viktigast att skydda de medverkandes integritet.

Det som ovan diskuterats för oss vidare till ytterligare fyra etiska principer inom svensk forskning. De är samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, informationskravet samt om man inkräktar på någons privatliv. Samtyckeskravet och informationskravet är som ovan nämnt inte uppfyllda då parterna inte informerats om studien, men det gäller å andra sidan offentliga handlingar. I samband med den rättsliga processen bör dock de som varit delaktiga fått information om att domarna är offentliga handlingar och vad det innebär.

Konfidentialitetskravet har vi förhållit oss till genom att avidentifiera domarna och på så sätt skyddas de medverkande från att deras uppgifter sprids mer än nödvändigt. Vidare diskuteras

principen om att inte inkräkta på någons privatliv. En utredning och en förhandling i samband med ett LVU är att inkräkta på någons privatliv, och därmed innehåller även domarna uppgifter av sådan karaktär. Vi kan förstå att det är känsligt att information om ens privatliv används i en studie likt den här, men det är som sagt offentliga handlingar som möjliggör att uppgifterna kan användas i detta arbete (Bryman 2018:172f).

En av de sista principerna är nyttjandekravet vilket innebär att de uppgifter som samlas in endast får användas för forskningens ändamål. Den andra principen är om någon form av bedrägeri eller falska förespeglingar är aktuellt. Empirin har endast använts i forskningsändamål och vi har inte gjort några falska förespeglingar av den. Men eftersom vi inte har redovisat vilka domar vi använt oss av, går det inte att konfirmera att empirin inte är förvanskad. Vi har även i samband med aidentifieringen av våra domar ändrat i de citat som vi har använt oss av för att inga namn ska nämnas. På grund av detta finns en redogörelse för hur citaten har anpassats i vårt analyskapitel.

4.6 Förförståelse

Under studiens bearbetnings- och analysförfarande har det funnits ett utrymme för tolkningar och värderingar. För att genomföra en textanalys måste tolkning av materialet göras. I samband med tolkning av en text kommer vår förförståelse för ämnet att påverka hur tolkningen görs. Exempelvis påverkar vår förförståelse genom individuella upplevelser, vår utbildning, vårt språk samt vår uppfattning om världen. En text kan alltså tolkas på många olika sätt, beroende på vem det är som läser den och hur personens tidigare erfarenhet ser ut (Bergström & Boréus 2018:30f). Den förförståelse som vi har grundar sig främst i den utbildning som vi har fått genom att studera på socionomprogrammet. Under utbildningens gång är barn som målgrupp återkommande, och vi har även fått lärdom om hur det svenska barnskyddssystemet ser ut och tillämpas av socionomer i praktiken. Vi har ingen erfarenhet av att arbeta med tvångsomhändertagande av barn sedan tidigare. Med tanke på att vi har fått lärdom om hur ett tvångsomhändertagande enligt LVU går till under utbildningen, gav det oss en förförståelse som underlättade arbetet. Exempelvis hade vi kunskap om hur processen går till samt de olika aktörernas ansvar i samband med en rättslig förhandling.

4.7 Arbetsfördelning

För att ha en jämn arbetsfördelning oss emellan har vi kontinuerligt haft en dialog gällande arbetsförfarandet. I början av arbetsprocessen gjorde vi en gemensam plan över arbetets gång och i vilken ordning vi skulle ta oss an de olika delarna av arbetet. Planen har fungerat mest som ett ramverk, och vi har i början av varje vecka satt upp gemensamma mål för vad vi bör göra innan veckan är slut. Vi har även fått stöd av vår handledare för att säkerställa att vi har prioriterat rätt för att underlätta arbetets gång. Vi har träffats cirka tre gånger i veckan, där vi har suttit gemensamt och skrivit och diskuterat. Resterande dagar har vi skrivit var för sig utifrån en öppen dialog om arbetsfördelningen oss sinsemellan. Vi har gemensamt arbetat med alla delar av arbetet och tagit ansvar för att säkerställa kvalitet. Under arbetets gång har vi lagt märke till vad vi har för styrkor och svagheter, vilket har gjort att vi har haft möjlighet att komplettera varandra.

5 Resultat och analys

I följande avsnitt kommer undersökningens analys och resultat att presenteras. Analysen är uppdelad i fyra olika teman som grundar sig i hur de olika parterna uttalar sig om barnets bästa. I de olika teman kopplas empiri, teori och tidigare forskning ihop samt förs en diskussion om makt och auktoritet i samspelet mellan de olika aktörerna. För att avidentifiera personerna som är parter i de olika domarna har alla namn i citaten tagits bort. Barnens namn är ändrat till "barnet" eller till "hen", och i vissa fall "syskon". Föräldrarnas namn är ändrat till "mamma" eller "pappa" samt "föräldrarna" i de fall där situationen handlar om båda föräldrarna. Ställföreträdarnas namn är ersatt med "ställföreträdare". Eftersom en dom är författad av en tredje part är anförandena skrivna i tredje person, vilket även våra citat är.

5.1 Hur framställs barnets bästa av socialnämnden?

I socialnämndens anföranden framkommer uppgifter om hur barnets situation ser ut och eventuella brister i föräldrarnas förmåga. Uppgifterna grundar sig i den utredning som socialnämnden genomfört och som därmed ligger till grund för LVU-processen. Anförandet innehåller därför anledningar till varför de anser att grunderna för ett LVU är uppfyllda samt hur olika aspekter kan påverka barnets bästa.

För att analysera hur språket används i domarna har Faircloughs tredimensionella modell använts. Det första steget i modellen har använts för att synliggöra språket i texterna (Winther Jörgensen & Phillips 2005:74f). Framförallt lyfter socialnämnden brister i föräldraförmågan och hur det påverkar barnens situation. Utifrån bristerna i föräldrarnas förmåga presenterar socialnämnden beskrivningar av behov som barnen behöver få tillgodosedda för att tillförsäkra barnens bästa. Med utgångspunkt i första steget av Faircloughs tredimensionella analysmodell identifieras domarnas egenskaper och återkommande beskrivningar av barnens behov. Exempelvis en trygg och säker boendemiljö, skydd från våld, en stabil skolgång, känslomässig tillgänglighet samt tillgång till vård. Nedan följer ett citat från dom 2.

Efter omhändertagandet har det konstaterats att barnen lider av dålig tandhälsa och att flera tänder har fått dras ut. Pappa har lämnat barnen ensamma hemma på nätterna. Föräldrarna har även visat på en oförmåga att sköta sin ekonomi och att få iväg barnen till förskolan respektive skolan (Dom 2).

Ytterligare ett citat som innefattar de återkommande aspekterna av brister i omsorgen hos föräldrarna.

Bristerna omfattar den helt grundläggande omsorgen i form av risk för bostadslöshet på grund av försummade hyresbetalningar, frånkoppling av el, att det inte alltid finns mat hemma samt att barnen inte får adekvat tandvård. Det föreligger även brister i form av mycket hög skolfrånvaro och bristande förmåga hos föräldrarna avseende rutiner och gränssättning (Dom 1).

Andra steget är att se hur texter konsumeras och produceras inom den diskursiva praktiken, i det här fallet inom rättsprocessen. Med hjälp av analysmodellen går det att identifiera att rätten använder sig av redan befintliga texter och på så sätt reproducerar diskurser (Winther Jörgensen & Phillips 2005:74f). Av 2§ LVU framgår att två av grunderna för ett omhändertagande enligt LVU är att det förekommer brister i omsorgen eller fysisk eller psykisk misshandel som kan skapa risk för barnets utveckling och hälsa. Att våld i hemmet är en återkommande faktor som tas upp av socialnämnden får sin förklaring genom att det är ett uttalat rekvisit i 2§ LVU. Resterande beskrivningar är inte explicit uttalade i rekvisiten i 2§

LVU, men det framkommer av prop. 2002/03:53 att dessa beskrivningar anses vara brister i omsorgen.

Genom att socialnämnden stödjer sig på redan befintliga texter, både LVU som lag, dess propositioner, samt tidigare beskrivningar av vad som är barnets bästa, reproduceras redan befintliga diskurser. I Faircloughs tredje steg i sin tredimensionella analysmodell studeras den sociala praktiken som språket är en del av (Winther Jørgensen & Phillips 2005:74f). De beskrivningar av barns behov som är återkommande i domarna är en del av det synsätt som genomsyrar LVU-processen, men även hela samhällets syn på vad ett barns behov och bästa är. Eftersom det finns explicit uttalat i rekvisiten i 2§ LVU, och i propositionen till LVU, vilka grundläggande behov ett barn har bidrar det till att samhället kan få en liknande syn.

I domarna återkommer även uttalanden från socialnämnden om att det finns bristande insikt hos föräldrarna. I dom 3 finns ett exempel där socialnämnden uttalar sig om det här kort och koncist.

Föräldrarna saknar insikt i de brister som socialtjänsten uppmärksammat och förnekat alla uppgifter om våld och omsorgsbrister. Föräldrarna saknar även insikt i hur deras agerande och känslomässiga uttryck påverkar barnen (Dom 3).

Å ena sidan går det att se det som att föräldrarna saknar insikt i sin problematik eftersom de förnekar stora delar av socialnämndens påståenden om barnens situation. Å andra sidan går det att se det som att socialnämnden gör en bedömning om att föräldrarna saknar insikt, även fast det är svårt att bevisa. De som sitter på makten inom en diskursiv praktik tillskrivs auktoriteten att avgöra vad som anses vara rätt eller fel i den bestämda kontexten (Bergström och Boréus 2012:358). I den här situationen där nämnden, som sitter på makten i förhållande till föräldrarna, har bestämt sig för vad som är sant och falskt hamnar föräldrarna i en komplicerad position. Både underkastelse och erkännande av det nämnden påstår kan bli till deras nackdel då det innebär ett erkännande av att det finns ett bristande hemförhållande för barnet. Men, om de gör motstånd och förnekar det nämnden påstår anses de sakna insikt i sin problematik. I vår empiri finns ofta uppgifter om påtalade brister i omsorgen som är svåra att verifiera. Det resulterar i att det ofta står ord mot ord, och i rättsprocessen avgörs vilket ord som tillskrivs makten, vilket är nämndens i det här fallet.

5.2 Hur framställs barnets bästa av barnet själv samt av barnets ställföreträdare?

Empirin består av sex domar, men det är endast i en dom som barnet är processbehörig. Det innebär att barnet är över 15 år och har därför rätt att vara med under förhandlingen och föra sin egen talan. I de andra fem domarna har barnen blivit tilldelade varsin ställföreträdare och offentligt biträde som för deras talan, och är därmed en av de aktörer som har ansvar att ta reda på barnets intresse och behov (Mattsson 2016:47f).

Det som är återkommande i de olika domarna är att ställföreträdarnas egna bedömningar är utförliga, och det barnen har uttryckt som sina viljor och behov är ovanligt förekommande. Det är endast i Dom 1, där ena barnet är processbehörig, samt i Dom 6 som det tas upp om vad barnet själv säger och önskar. Det är även endast i Dom 6 där det uttryckligen står att ställföreträdaren har träffat barnet. I Dom 6 framför ställföreträdaren följande.

Barnet berättade att hen utsatts för våld av sin mamma, att hon slagit hen på armen. Hen sa också att mamma ofta är arg och att hon inte har tid för hen utan sitter ofta med telefonen eller är med syskonen. Barnet är rädd för mamma. Hen vill bo kvar i jourhemmet och vill inte flytta hem men saknar sina syskon. Sedan barnet placerades är hen mindre arg och ledsen i skolan och hen säger själv att hen har det bättre (Dom 6).

I citatet ovan är det tydligt att det är barnet som uttryckt det som sägs och det innehåller inte ställföreträdarens åsikter. Fokus ligger istället på barnets egna upplevelser och vad hen vill få sagt. Det enda ställföreträdaren själv uttrycker är att hon anser att LVU-ansökan är grundad och bör bifallas. Ett exempel på andra domar där barnets röst inte är lika framträdande är citatet nedan.

Ställföreträdare och offentligt biträde för barnet uppger att han medger ansökan. Han anför i huvudsak följande. Han ansluter sig till nämndens uppfattning. Han anser att det inte finns något utrymme för frivilliga vårdinsatser (Dom 4).

Till skillnad från Dom 6 tas inte barnets tankar eller åsikter upp i citatet ovan. Nedan följer ytterligare ett exempel på när barnets röst inte hörs.

Barnens uppgifter om våld stöds inte av någon annan bevisning. Vid värderingen av barnens utsagor måste beaktas deras låga ålder samt att berättelserna om våld skett under en kort tid. Det finns således inte någon direkt uthållighet i berättelserna. Barnets berättelse har varit detaljerad vad avser händelser beträffande sitt syskon men odetaljerad angående vad hen själv uppgivit sig ha blivit utsatt för. Då det inte av utredningen framgår under vilka förhållanden frågorna angående våld till barnen ställts är det svårt att värdera deras utsagor (Dom 3).

Det finns en påtaglig skillnad i uttalandena från de respektive ställföreträdarna. Det framkommer inte någonstans att de har talat med barnen i Dom 4 eller Dom 3, och det framkommer inga egna utsagor om vad barnet själv har för behov eller önskemål. Barnet i Dom 4 är tio år och barnen i Dom 3 är fem respektive tre år. Ett barn som är yngre än 15 år bör alltid få sin talan hörd, trots att de inte får lov att delta under förhandlingen. Barnet ska höras om det kan vara till nytta för utredningen och om barnet inte kan antas ta skada av att det (Mattsson 2016:47f). Av det som står i domarna framgår inte något ställningstagande huruvida barnet kan antas ta skada. Detta trots att det är en av barnkonventionens grundläggande principer att barnet ska ha rätt till delaktighet genom att få ta del av information, ha rätt att komma till tals samt att bli lyssnad på (Socialstyrelsen 2015:9).

Det vi med hjälp av diskursanalysen kan se i empirin är att det är mer förekommande att ställföreträdare utgår från den vuxnas och professionellas syn på barns situation, än barnets eget perspektiv. Trots att det finns uttalade principer och riktlinjer verkar de inte följas i praktiken. Det pekar mot att ställföreträdare inom rättsväsendet anser att den vuxna och professionella bäst avgör ett barns behov och bästa. Mattssons (2016) studie av LVU-domar undersöker huruvida ett barns intressen tas i beaktning vid ett ingripande enligt LVU. Resultatet av undersökningen visar att barn kommer till tals i en mycket begränsad utsträckning (Mattsson 2016:52f). Även Ponnerts (2015) undersökning uppmärksammar att barnen sällan är delaktiga, eller ens medvetna om sin situation, i avgörandet av ett LVU. Det som istället uppmärksammas i en större utsträckning är de vuxnas sociala situation (Ponnert 2015:44ff).

Eftersom ställföreträdarna som ska föra barnets talan och representera barnet istället väljer att utgå ifrån ännu en vuxens perspektiv, säger det något om hur barnets röst egentligen värderas. Fairclough menar att diskursiva praktiker bidrar till att skapa och upprätthålla de ojämlika maktförhållanden som finns mellan olika sociala grupper i samhället (Winther Jørgensen & Phillips 2005:67ff). Det har gjorts ett försök till att konstituera en diskurs om barnets rätt att uttrycka sig för att minska barnens marginaliserade ställning. Trots att det finns riktlinjer och lagar som betonar vikten av barns rättighet att få komma till tals, ser vi tendenser i vår empiri som visar på att det inte alltid följs i praktiken. Ett gemensamt drag, mellan det vår empiri visar och det som Mattsson (2016) konstaterar i sin artikel, är att diskursen gällande att vuxna vet bäst tenderar att väga tungt. Diskursen reproduceras inom rättsväsendet när barnen inte får lov att uttala sig om sin egen situation trots att det finns explicita regler angående detta.

I domarna medger ställföreträdarna nämndernas ansökningar. Det som är gemensamt med dessa domar är att ställföreträdarna anser att nämndernas anföranden är troliga och använder nämndernas uppgifter som grund för sina egna anföranden.

Ställföreträdare och offentligt biträde för barnet uppger att han medger ansökan. Han anför i huvudsak följande. Han ansluter sig till nämndens uppfattning. Han anser att det inte finns något utrymme för frivilliga vårdinsatser (Dom 4).

Citatet ovan visar på hur ställföreträdarens anförande om vad de anser är bäst för barnet grundar sig i socialnämndens utsaga. Det framgår inte av ställföreträdarens anförande att det har funnits någon personlig kontakt med barnet eller att ställföreträdaren på något annat sätt bildat sig en egen uppfattning om situationen. Socialnämnden har på så sätt makten att styra ställföreträdarens åsikter om situationen, eftersom de inte alltid lyssnar på barnen eller föräldrarna. Socialnämndens makt grundar sig i att de ofta är de som har mest kunskap och information om barnets situation eftersom de har skrivit en omfattande utredning som kräver det (Foucault 2000).

5.3 Hur framställs barnets bästa av föräldrarna?

I följande avsnitt kommer föräldrarnas anföranden att presenteras. Eftersom en dom är författad av en utomstående part, är anförandena skrivna i tredje person, vilket även våra citat är.

Föräldrarnas utsagor består främst av bemötande samt försvar mot den kritik som de har fått av socialnämnden. Därav finns det få explicita uttalanden om vad föräldrarna tror är det bästa för deras barn. Det finns dock ett exempel på när föräldrarna uttrycker vad de tror hade varit bäst för deras barn.

De är medvetna om att de är i behov av hjälp för att stärkas i sin föräldraförmåga. Han lever själv i en utsatt situation där han drabbats av en allvarlig sjukdom och dessutom saknar han en mer långsiktig boendelösning. Det är därför uteslutet att barnen skulle bo hos honom idag. Med andra typer av kraftfulla insatser från nämndens sida skulle det finnas goda möjligheter för barnen att bo hemma hos mamma igen vilket mot bakgrund av att hon är deras mamma även skulle vara bäst för barnen (Dom 2).

En anledning till att det endast är en förälder i vår undersökning som uttryckligen säger vad han tror är det bästa för sitt barn, kan bero på att föräldrarna i de andra domarna är upptagna med att försvara sin föräldraförmåga. Barnet glöms bort för att det föräldrarna mest pratar om är sina egna egenskaper för att bevisa att de är kapabla att ta hand om ett barn.

I domarna är det återkommande att föräldrarna uttrycker att socialnämndens anföranden angående hur barnets situation är, är mer allvarliga än hur den egentligen är. I följande citat från Dom 4 gör föräldrarna ett uttalande om att nämndens anförande har överdrivits och helt enkelt inte stämmer.

Socialtjänstens påståenden är falska och utan bevis. Föräldrarna är medvetna om sonens diagnoser och har alltid ansökt om hjälp för att han ska kunna klara sig på bästa sätt när han blir vuxen (Dom 4).

Även ett citat från Dom 2 visar på att föräldrarna anser att socialnämnden har överdrivit hur deras hemsituation ser ut.

Hemförhållandena har varit problematiska men har inte varit så allvarliga som nämnden har anfört. Det finns inget stöd för att det har förekommit våld mot barnen (Dom 2).

Föräldrarna har en försvarande inställning och förklarar att situationen inte är som nämnden anför. Dock framkommer det, framförallt i två av domarna som utgör vår empiri, att det föräldrarna säger inte är helt sanningsenligt. I följande citat exemplifieras situationer där föräldrarna bemöter kritik från socialnämnden där det vid olika tillfällen framkommer motsägelsefull information.

Vad beträffar mamma arbetade hon fram tills att hon blev föräldraledig. Därefter gick hon på löpande graviditetskontroller, genomgick en förlossning, var inlagd på sjukhus och besökte BVC. Inte i något sammanhang har det framkommit att hon skulle haft ett missbruk. Hon har heller inte uppvisat några abstinensbesvär (Dom 5).

Citatet ovan kommer från mammans anförande i förvaltningsrätten. Nedan följer ett citat från socialnämndens anförande.

Vad gäller mamma har hon, samma dag som det omedelbara omhändertagandet, lämnat ett drogtest som varit positivt på fyra olika substanser. Enligt alkohol- och drogterapeut går det utifrån testresultatet att dra slutsatsen att det förekommit missbruk under lång tid eftersom den kombinationen av substanser skulle varit dödlig för en person som varit drogfri under en längre tid. Pappa har till sin arbetsgivare uppgett att mamma alltid haft ett missbruk och att det är hon som mår sämst. Föräldrarna har genomgående lämnat olika uppgifter om vad som hänt och vilken problematik de har (Dom 5).

Nedan följer ytterligare ett exempel, från en annan dom, där en mamma bemöter kritiken från socialnämnden och beskriver hennes syn på situationen samt ger svar på nämndens påståenden.

Hennes ekonomiska situation har förbättrats sedan utredningen gjordes, hon har inte längre några skulder och hotas inte av avhysning. Hon har även fått en ny boendestödjare som hjälper henne med ekonomin och andra vardagliga bestyr. [...] Barnen har aldrig påverkats av hennes ekonomiska situation (Dom 1).

I kammarrätten framkommer dock annan information som är motsägelsefull jämfört det som står i citatet ovan.

Mammans hyreskontrakt har nyligen sagts upp på grund av obetald hyra och ansökan om avhysning är lämnad till kronofogden (Dom 1).

Foucault (2000) menar att människor delas upp i olika kategorier. Av citaten ovan går det att identifiera att rättsprocessen tilldelar föräldrarna kategorin "dålig förälder". De olika uttalandena som äger rum under en förhandling bidrar till kategoriseringen av föräldrarna. Antingen klarar de sig undan kategorin och får behålla sitt barn, eller så tillskrivs de kategorin på grund av bristande föräldraförmåga och får således inte behålla sitt barn. Enligt Foucault innebär en kategorisering även att man blir tillskriven vissa egenskaper. Utifrån teorin om kategorisering går det att identifiera att föräldrarna i exemplen gör allt för att inte bli kategoriserade som "dålig förälder". Det kan förklara varför föräldrarnas fokus ligger på att försvara deras föräldraförmåga, och som exemplen belägger är deras utsagor inte helt sanningsenliga.

Föräldrarnas tillvägagångssätt kan ses som ett tecken på att de anstränger sig för att inte sättas in i det fack där myndigheterna försöker placera dem. I en diskurs, där individer identifieras med en kategori, utsätts individen för kontroll och disciplinering (Foucault 2000). Kontrollen och disciplineringen är tydlig i empirin då samhället går in och tvångsomhändertar föräldrarnas barn. När en person blir tillskriven kategorin "dålig förälder" anses personen inte vara kapabel att ta hand om sitt barn. Inom rättsväsendet bedöms det framförallt vara domarna, men även nämnden och socialtjänsten, som sitter på kunskapen, vilket gör att de har

makten att besluta i det här sammanhanget. De som sitter på makten inom en diskursiv praktik tillskrivs auktoriteten att avgöra vad som anses vara rätt eller fel i den bestämda kontexten (Bergström och Boréus 2012:358). Utifrån det antagandet kan man förstå det som att rättsprocessen tillskriver domarna, nämnden och socialtjänsten makten att avgöra vad som är rätt eller fel. Därför kan de avgöra att det är de som har rätt och föräldrarna som har fel i det här fallet.

Det är även återkommande att föräldrarna går med på frivilliga insatser via socialtjänsten trots att de tidigare tackat nej till erbjudet stöd.

Modern uppgav inledningsvis att hon kunde tänka sig att placeras på utredningshem tillsammans med barnen, men drog sedan tillbaka samtycket. Efter beslut om placering ändrade hon sig (Dom 3).

Det här kan ses som ytterligare ett tecken på att föräldrarna anstränger sig för att undvika att hamna i facket "dålig förälder" genom att de underkastar sig myndigheternas makt och samtycker således till insatser som de tidigare inte varit intresserade av.

5.4 Hur resonerar rätten angående barnets bästa?

I tre av domarna framkommer att det förekommit våld i hemmet. Gemensamt i domarna är att föräldrarna förnekar att det har förekommit våld, men att barnen har lämnat uppgifter om det. Det är med barnens uppgifter om våld som rätten har fattat beslut om LVU. I samband med bedömningen hänvisar rätten till den vägledande domen HFD 2017 ref. 42, där det framkommer att "ett yngre barns uppgifter kunna tillmätas sådan tyngd att de ensamma kan ligga till grund för ett beslut om vård med stöd av LVU". Som nämnt i kunskapsläget, där den vägledande domen presenteras, krävs det även att det görs en värdering gällande hur tillförlitliga barnets uppgifter anses vara. Nedan följer ett citat från en av domarna där rätten har lyssnat på barnens uppgifter i en stor utsträckning, och det är även barnens uppgifter som ligger till grund för att rätten bedömer att rekvisiten för ett LVU anses vara uppfyllda.

Vad gäller nämndens utredning om påståenden att barnen vid upprepade tillfällen blivit utsatta för och bevittnat våld i hemmet grundar den sig väsentligen på de uppgifter som barnen själva lämnat till olika personer i

olika sammanhang. Båda föräldrarna förnekar att det har förekommit våld i hemmet [...] Det finns inte någon utredning som visar att barnen har fysiska skador till följd av våld [...] När det gäller barnets berättelse har hen vid upprepade tillfällen berättat för personal vid förskolan och för socialsekreterare att hen och sitt syskon har blivit utsatta för våld av båda föräldrarna. Uppgifterna från barnet har vidhållits och lämnats i olika sammanhang samt beskrivits som detaljerade kring hur och var det skett [...] Sammantaget finner förvaltningsrätten att de uppgifter barnen har lämnat är tillräckligt tillförlitliga och att de ska läggas till grund för bedömningen (Dom 3).

Citatet visar på att barnets röst väger tungt i samband med ställningstagandet till om ett omhändertagande enligt LVU är förenligt med barnets bästa. Det finns alltså en skillnad mellan hur ställföreträdarna och domarna ställer sig till tyngden i barnens röster. Fairclough menar att diskurser konstitueras och är konstituerande. Eftersom det finns en vägledande dom angående hur man bör värdera barnens uppgifter om våld finns det även en konstituerad diskurs som bör präglade rättens förhållningssätt. I slutändan är det den vägledande domen som tillskriver barnen makt att komma till tals och på så sätt påverka bedömningen av vad deras bästa är. Att utgå från, och hänvisa till, en redan befintlig text kallar Fairclough för manifest intertextualitet. Det innebär att man aldrig börjar om från början, utan nya texter bygger på tidigare texter. Möjligheten att skapa förändring är begränsad vid intertextualitet på grund av maktrelationer som sätter ramarna för olika aktörers handlingsmönster. I citatet ovan går det att se tecken på att användandet av den vägledande domen, alltså användningen av manifest intertextualitet, bidrar till stabilitet då det finns en tydlig grund för hur rätten bör värdera barnets utsaga (Winther Jörgensen & Phillips 2005:77f). Nedan följer ett citat som visar på att ett barn har fått komma till tals och en värdering angående huruvida barnet har insikt i hur uppgifterna påverkar bedömningen har gjorts.

Barnet har uttryckt att hen är rädd för att föräldrarna ska få reda på att hen har berättat om våldet och hen upplevs förstå att separationen från föräldrarna är en följd av de uppgifter som hen har lämnat (Dom 3).

I citatet ovan har rätten gjort en övervägning huruvida barnet har insikt i hur hens uppgifter påverkar bedömningen av barnets bästa. Rätten konstaterar att barnet bedöms ha insikt i vilken

makt hen har eftersom det finns en förståelse för vad uppgifterna kan leda till för konsekvenser. Att barnet har insikt i uppgifternas konsekvenser är en av de aspekter som ska ingå i rättens värdering av barnets uppgifter vilket framgår av HFD 2017 ref. 42. När makten tillskrivs barnen gör det att de professionella; domarna och socialtjänsten, måste underkasta sig barnen. Att barnen tillskrivs sådan auktoritet i förhandlingen gällande ett LVU går alltså emot det som vi tidigare nämnt där professionella får makt genom deras ställning och kunskap. Viktigt att poängtera är dock att det fortfarande är de professionella som värderar i vilken utsträckning barnets uppgifter anses vara tillförlitliga eller inte, vilket även framgår av den vägledande domen. Det finns alltså en uttalad rätt till kontroll av barnens utsagor (Foucault 2000).

Genom att använda sig av HFD 2017 ref. 42 som underlag för rättens bedömning, utgår rätten även från en redan konstituerad diskurs. Den explicit uttalade diskursen, om hur barns utsagor bör värderas i form av en vägledande dom, gör att de lägre instanserna måste anpassa sina bedömningar utifrån den. Rättsväsendets uppbyggnad tydliggör att det är högsta förvaltningsdomstolen som har makten att skapa nya diskurser samt förändra de som redan är befintliga. I domarna som utgör empirin är det rätten och domarna som aktörer som har auktoriteten, men i det stora hela fortsätter de endast att konstituera redan befintliga diskurser av vad som är barnets bästa som skapats av dem som har den yttersta makten - högsta förvaltningsdomstolen.

I rättens bedömning om barnet bör beredas vård enligt LVU eller inte finns det ett återkommande fenomen, nämligen att rätten anser att föräldrarnas olika förklaringar inte anses vara trovärdiga eller rimliga. Makten som rätten sitter på gentemot föräldrarna blir tydlig i den här situationen. I alla domarna som utgör empirin i undersökningen framkommer det motstridiga uppgifter mellan de olika parterna. Det innebär att domarna måste ta ställning till vilka parter de anser anför den mest sanningsenliga informationen. Av empirin framgår det av rättens avgöranden att de i samtliga fall väljer att anse att föräldrarnas uppgifter inte är tillförlitliga. I vissa domar finns det uppgifter som styrker att det föräldrarna har anfört inte stämmer, men i majoriteten av domarna i vår undersökning är det ord mot ord, där bevisning saknas. Nedan följer ett exempel från Dom 5 när föräldrarna menar att de inte har något aktivt missbruk, men att de råkat få i sig narkotika på grund av att någon har "spetsat" deras drinkar. Det tycker inte rätten verkar troligt.

Förvaltningsrätten anser vidare att den förklaring han lämnat gällande hur han fått i sig preparaten inte framstår som trovärdig. Det får därmed anses vara sannolikt att han medvetet tagit preparaten, vilket med hänsyn till hans dokumenterade missbruksproblematik får anses som mycket allvarligt (Dom 5).

I samma fall skriver rätten även följande.

Föräldrarna nekar också fortsatt till att de har missbruksproblem vilket visar att de saknar insikt i grunderna till varför barnet behöver vård (Dom 5).

Citaten tydliggör vem som anses ha rätt till att uttala sig med auktoritet. Foucault menar att en diskurs innebär är att det finns ett regelsystem som gör att vissa kunskaper rankas högre och därmed tilldelas makt (Bergström och Boréus 2012:358). Exemplet visar på att rätten har tolkningsföreträde och därmed makten att avgöra när föräldrarna inte anses tala sanning. Det är även rättens tolkning att föräldrarna har ett aktivt missbruk trots att föräldrarna menar det motsatta, samt att drogtest visat negativt. Det enda drogtestet som har visats positivt är det som togs i samband med att de varit på festen där drinkarna blivit "spetsade". Eftersom föräldrarna inte har någon makt i det här avseendet blir det svårt för dem att bevisa att de inte har ett missbruk, om det nu är så. Erkänner föräldrarna att de har ett aktivt missbruk blir det till deras nackdel, men gör de som i det här fallet och förnekar det, då blir det också till deras nackdel då det tolkas som att de saknar insikt i sin problematik. Rätten gör följande uttalande.

Det är sannolikt att föräldrarna medvetet missbrukat i anslutning till det omedelbara omhändertagandet av barnet. Genom utredningen är det klarlagt att missbruket lett till att barnet inte fått den omsorg hen har rätt till (Dom 5).

Citatet synliggör rättens bedömning att det finns ett aktivt missbruk, och att missbruket lett till att barnet inte fått den omsorg som ett barn har rätt till. Att barnet inte har fått sina behov tillgodosedda i den här domen synliggörs genom socialnämndens utredning, som pekar på att det förekommit vanvård. Av utredningen går det dock inte att fastställa om det verkligen är missbruket som är anledningen till vanvården. Det förekommer ett maktspel mellan rätten och föräldrarna, som knappt blir ett spel eftersom rättens ställning och kunskap gör att det redan

finns en självklar auktoritet. Föräldrarna i det här fallet hamnar i en svår situation där varken motstånd eller underkastelse kommer att ge dem någon fördel.

Motståndet som föräldrarna i det här fallet gör, genom att de förnekar den missbruksproblematik som rätten menar att de har, blir till deras nackdel som visas i följande citat. "Föräldrarna nekar också fortsatt till att de har missbruksproblem vilket visar att de saknar insikt i grunderna till varför barnet behöver vård (Dom 5)." Citatet visar att det kan vara riskfyllt att göra motstånd mot makten istället för att underkasta sig den. Det är rätten som sitter på tolkningsföreträdet och kan på så sätt tolka föräldrarnas motstånd som att de är konfliktsökande eller, som i det här fallet, saknar insikt i vilken typ av hjälp de är i behov av. Det kan i sin tur leda till att föräldrarna anses vara svåra att samarbeta med, och att hjälp inte kan ske på annan väg än genom tvång.

För att analysera hur språket används ska Faircloughs tredimensionella analysmodell användas. Det första steget i modellen används för att synliggöra återkommande beskrivningar i texten (Winther Jörgensen & Phillips 2005:74f). I rättens beskrivning av att det finns en risk för att barnens hälsa och utveckling skadas återkommer det i flera domar resonemang gällande barnens skolsituation. Rätten presenterar att föräldrarna brister i sin förmåga att se till att barnen får en adekvat skolgång, vilket är en viktig aspekt för att tillgodose barnets bästa. I följande citat kommer exempel på återkommande beskrivningar att visas. I en dom anför rätten följande.

Uppgifterna om barnens höga skolfrånvaro, som pågått under flera års tid, är allvarliga och bedöms ha samband med bristande rutiner och gränssättning. [...] Föräldrarna har vid den muntliga förhandlingen anfört att det är skolans ansvar att se till att barnen närvarar i skolan. Även om skolan har ett ansvar för att stötta familjen i den aktuella situationen vill förvaltningsrätten framhålla att föräldrarna i egenskap av vårdnadshavare har det främsta ansvaret för barnens skolgång (Dom 1).

Ytterligare ett citat som visar på rättens syn på barnens skolgång.

När det gäller barnets skolsituation framgår bl.a. att barnets behov av skolgång inte tillgodoses eftersom hen inte medges att gå i särskoleklass,

trots att hen har rätt till det utifrån bl.a. sin neuropsykiatriska funktionsnedsättning. [...] Med beaktande av att barnet inte får sitt behov av skolgång tillgodosett finns det även i denna del en påtaglig risk för att hens hälsa och utveckling skadas (Dom 4).

Det andra steget i analysmodellen är att se hur texter konsumeras och produceras inom den diskursiva praktiken (Winther Jörgensen & Phillips 2005:74f). Av skollagen (2010:800) 7 kap 2§ framgår att barn som är bosatta i Sverige har skolplikt. Det framgår även av barnkonventionens 28:e artikel att varje barn har rätt till utbildning (Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). Men det framkommer även av 1 kap 8§ att "alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag." Att gå i skolan som barn är alltså både en skyldighet och en rättighet. Rätten utgår från redan befintliga texter, i det här fallet från lagar, när de poängterar barnens skolfrånvaro. I Faircloughs tredje steg studeras den sociala praktik som språket är en del av (Winther Jörgensen & Phillips 2005:74f). På grund av att det finns en lag som säger att barn i Sverige har skolplikt, finns det även en konstituerad diskurs om barns skolgång, vilket gör att det är en självklarhet att barn ska gå i skolan.

6 Sammanfattning och avslutande diskussion

Syftet med studien var att undersöka hur de olika parterna, det vill säga socialnämnden, barnet och dess ställföreträdare, föräldrarna samt rätten, inom rättsväsendet resonerar om barnets bästa samt hur maktförhållandena mellan de olika parterna ser ut i samband med ett tvångsomhändertagande enligt LVU. Vi anser att vi med hjälp av vald metod och teori har besvarat studiens syfte eftersom vi har beskrivit hur de olika parterna resonerar om barnets bästa. Vi har även besvarat vår frågeställning gällande hur de olika maktförhållandena i rättsprocessen ser ut genom att synliggöra hur makten fördelas parterna sinsemellan.

I empirin består socialnämndernas anföranden till stor del av beskrivningar av brister i föräldraförmågan, och utifrån bristerna konstateras de behov hos barnen som inte ansågs vara uppfyllda. Vi såg följande gemensamma beskrivningar av behov: ett barn behöver en trygg och säker boendemiljö, skydd från våld, en stabil skolgång, känslomässig tillgänglighet samt

tillgång till vård. Analysen synliggjorde att socialnämnden använde sig av redan befintliga diskurser om vad som anses vara ett barns bästa, och på så sätt reproduceras diskursen.

Resultatet visar även på att socialnämnden sitter på en makt gentemot föräldrarna eftersom de pekar ut brister i deras föräldraförmåga. Det vi kan se är att föräldrarna sätts i en svår situation på grund av maktskillnaden. Både ett motstånd och underkastelse ger föräldrarna en nackdel eftersom ett motstånd kan tolkas som en bristande insikt, och underkastelse leder till ett erkännande av sin problematik. Maktförhållandet mellan socialnämnden och föräldrarna är ett utmärkande resultat i vår studie eftersom det synliggör föräldrarnas komplexa situation.

Det som utmärker sig i ställföreträdarnas anförande är att det endast är en ställföreträdare som uttalar att hon träffat barnet. De flesta ställföreträdarna utgick från vad andra vuxna har sagt samt deras egen uppfattning om situationen, utan någon beskrivning av barnets syn på sin situation. Utifrån det resonerade vi om ställföreträdarnas förhållningssätt till de föreskrifter om att ett barn ska få lov att vara delaktig och komma till tals. Vårt resultat visar på att ställföreträdarna tenderar att ha stor tilltro till de professionella, eftersom de till stor del använder sig av socialnämndens uppgifter i samband med deras ställningstagande i frågan. Genom att ställföreträdarna tenderar att tillförlita sig på de vuxna och professionella, bidrar de till att reproducera diskursen angående att vuxna vet bäst.

I vårt resultat kan vi se att föräldrarna framförallt försvarar sin föräldraförmåga, och lägger mindre fokus på vad de anser är barnets bästa. Dock är det underförstått att föräldrarna anser att det är bäst för barnen att de bor tillsammans med dem, eftersom föräldrarna själva anser att de inte brister i sin föräldraförmåga. Återkommande i vår empiri är att föräldrarna tycker att socialnämnden överdriver problematiken och att situationen inte är så illa som nämnden beskriver. Något som vi kunde identifiera med hjälp av vår teori är att rättsprocessen tillskriver föräldrarna kategorin "dålig förälder". Med hjälp av det här kunde vi konstatera att fokus till stor del ligger på att föräldrarna försöker undvika att kategoriseras som dålig förälder genom att tona ner problematiken samt försvara sin föräldraförmåga.

Av rättens anföranden framkom att de värderar barnens utsagor högt, och det var i flera domar dessa ensamt låg till grund för beslutet. Rätten utgår från en vägledande dom och därmed från redan befintliga texter. Genom att de utgår från en befintlig dom reproduceras diskursen om hur ett barns utsagor bör värderas.

En annan aspekt som var utmärkande i rättens anförande var att de i flera domar ansåg att föräldrarnas utsagor inte var troliga. Rätten sitter alltså på makten att avgöra vad som är sant och falskt, vilket bidrar till en synlig maktskillnad mellan dem och föräldrarna. Föräldrarna hamnar i en situation där varken underkastelse eller erkännande kommer att ge dem någon fördel, likt maktförhållandet mellan socialnämnden och föräldrarna. Det här visar på att rätten har ett tolkningsföreträde och har på så sätt makten att avgöra hur föräldrarnas handlingar bör tolkas.

En återkommande beskrivning som är synlig i vårt resultat är att rätten betonar vikten av att ett barn behöver en adekvat skolgång. Vår slutsats är att rätten betonar skolgången på grund av att det är en rättighet och skyldighet att gå i skolan enligt skollagen. Rätten konstituerar den här diskursen genom att betona vikten av det, men det är även en konstituerad diskurs eftersom rätten utgår från redan befintliga texter i form av skollagen. Vår tanke angående det här är att det förstärker den gemensamma synen i det svenska samhället, angående vikten av en adekvat skolgång. Vi tänker att det finns en etablerad diskurs i samhället om att allting börjar i skolan och att det är där man skapar förutsättningar för sitt vuxna liv. Exempelvis är det i skolan som man skapar sina första relationer, lär sig vad som är rätt och fel, och hur det är att ha rutiner att förhålla sig till. Vi tycker att Faircloughs tanke om att en diskurs konstitueras och är konstituerande synliggörs i det här exemplet.

När vi reflekterar över arbetet ser vi att den valda teorin har gjort oss väldigt medvetna om de olika maktförhållanden som äger rum inom rättsprocessen, och det är möjligtvis det som har fått det huvudsakliga fokuset i vår studie. Vi har tolkat olika fenomen som ägt rum som en typ av maktutövning, vilket kanske inte stämmer. Vi har även dragit slutsatsen att föräldrarna är underordnade rätten och socialnämnden, och möjligtvis tilldelat föräldrarna en svagare position än vad de egentligen besitter. Den diskursiva ansatsen innebär även att man har ett föränderligt synsätt på verkligheten vilket gjort att vi inte funnit en absolut beskrivning av verkligheten eller vårt forskningsproblem. Metoden i det här arbetet har varit en kvalitativ textanalys. En begränsning med det här metodvalet är att vi inte har kunnat ta del av den muntliga förhandlingen som hölls i samband med avgörandet av LVU. Det innebär att vi inte kunnat gå närmare på konkreta ordval eller känslor som uppstått under förhandlingen.

Något som vi anser genomsyrar hela vårt resultat är att de diskurser som finns inom rättsprocessen i samband med ett LVU är både konstituerande och konstituerade. Under arbetets gång har vi reflekterat över de regler och förhållningssätt som ligger till grund för ett LVU. Som individer i samhället har vi exempelvis möjlighet att påverka hur lagar utformas, eftersom vi är delaktiga i valet av den politik som förs i Sverige. Det är sedan lagarna som används för att bedöma vad som är rätt och fel, och som i vår utgångspunkt, hur ett barns bästa bör avgöras. På så sätt speglas samhällets syn och värderingar även i rättsprocessen. Vi tänker därför att exempelvis vad lagen, och därmed rätten, anser är en brist i omsorgen speglar en vedertagen samhällssyn. Vid förhandlingen om avgörandet av barnets bästa konstitueras de lagar som samhället har varit med och konstituerat, och rätten får på så sätt makten att kontrollera att vi som individer i samhället förhåller oss till de rådande diskurserna. Vi tänker att de rådande diskurserna på så sätt är en del av ett kretslopp. Det finns ingen tydlig bild av vad som kom först, hönan eller ägget, eftersom diskurser ständigt konstituerar och konstitueras av andra diskurser.

Referenslista

Bergström, Göran & Boréus, Kristina. (2012). Diskursanalys. I Bergström, G & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Foucault, Michel (2000) Power. Essential works of Foucault 1954-1984, Vol.3. New York: The New Press.

Foucault, Michel (1980) *Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1977-1977*. New York: Pantheon Books.

Gümüscü, Ahmet, Lennart Nygren & Evelyn Khoo (2020) Social work and the management of complexity in Swedish child welfare services. *Nordic Social Work Research*. 10:3, s. 257-269.

Inspektionen för vård och omsorg (2017) *Barns rätt till familjehemsvård av god kvalitet*. Stockholm.

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Leviner, Pernilla (2012) Domstolens funktion i LVU-ärenden - behov av specialiserade barndomstolar? *Nordisk socialrättslig tidskrift*. 5-6

Martinell Barfoed, Elizabeth (2008) *Berättelser om adoption*. Lund: Socialhögskolan Lunds Universitet.

Mattsson, Titti (2016) Barnets mening i LVU-processen. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 5(1).

Melinder, Annika, Malin Albrechtsen van der Hagen & Kirsten Sandberg (2021) In the Best Interest of the Child: the Norwegian Approach to Child Protection. *International Journal on*

Child Maltreatment: Research, Policy and Practice: A Publication of The Kempe Center and The Haruv Institute. 4(3), s. 209-230.

Ponnert, Lina (2015) Barnets bästa i teori och praktik. När olika logiker möts. *Socionomens forskningssupplement.* Nr 6 2015.

Sallnäs, Marie, Stefan Wiklund & Hélène Lagerlöf (2010) Social barnavård ur ett välfärdsperspektiv. Ekonomiska och materiella resurser, psykisk hälsa och tillgång till socialt stöd för ungdomar i familjehem och vid institutioner. *Socialvetenskaplig tidskrift.* 17(1).

Törnqvist, Tomas (2022) *LVU* [<https://www.socfamratt.se/rattsfall/lvu>] Hämtad: 2022-11-03.
Socialdepartementet (2002) *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.* (Regeringens proposition 2002/03:53) Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2015a) Bedöma barns mognad för delaktighet.
[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2015-12-22.pdf>] Hämtad: 2022-11-12.

Socialstyrelsen (2015b) Utreda barn och unga - Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen
[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2015-1-9.pdf>] Hämtad: 2022-11-17.

Socialstyrelsen (2019) Nära tusen orosanmälningar varje dag till socialtjänsten.
[<https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/nara-tusen-orosanmalningar-varje-dag-till-socialtjansten/>] Hämtad: 2022-11-17.

Socialstyrelsen (2021a) Att lyssna på barn i familjehem - nationell brukarundersökning
[<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/placerade-barn-och-unga/familjehem/>] Hämtad: 2022-11-18.

Socialstyrelsen (2021b) Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2020.
[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2021-8-7516.pdf>] Hämtad: 2022-11-15.

Socialstyrelsen (2022) Frågor och svar omhändertagande av barn enligt LVU.

[<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/lvu/fragor-och-svar-om-omhandertagande-av-barn-enligt-lvu/>] Hämtad:

2022-11-17.

Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise (2005). *Diskursanalys som teori och metod*.

Lund: Studentlitteratur

Rättsfall

HFD 2017 ref. 42

Lagar

Justitiedepartementet (1949) SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordning*.

Socialdepartementet (1990) SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

Socialdepartementet (2001) SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.

Utbildningsdepartementet (2010) SFS 2010:800. *Skollag*.

Socialdepartementet (2018) SFS 2018:1197. *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*.